

ÇOKKÜLTÜRLÜ TOPLUMLARDA KÜLTÜR ve ETNİSİTE ALGISI: AHISKA TÜRKLERİ ÖRNEĞİ

Barış Çağırkan*

ÖZET

Çokkültürlülük ve çokkültürcülük tartışmaları özellikle yerelıkların korunması ve farklılıkların devlet tarafından koruma altına alınmasına yönelik politikalarla gündeme gelmektedir. Kültür kavramının çok geniş bir anlam kümesine sahip olması üzerinde anlaşılmiş bir kültür tanımının yapılmasına imkân vermemektedir. Bu bağlamda alt kültür grupları sahip oldukları farklılıklar üzerinden kendilerine çokkültürlü toplumlarda yaşam alanı yaratma çabaları çeşitlilik olarak görülmeye başlandıkları son dönemlerde çokkültürlülük tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Alt kültür grupları için ana akım toplum içinde etnisite kavramı ayrı bir öneme sahiptir. Etnisite kavramı kullanılmaya başlandığı ilk andan itibaren her zaman farklılaşmaya işaret etmiştir. Günümüzde ise etnisite kavramı daha çok etnik farklılıkları vurgulamak için kullanılmaktadır. Kıtalararası göç ve mobilizasyon süreçleri sonucunda çokkültürlü toplumlarda bireyler bir köken arayışına giderek kendi kimliklerini, aidiyetlerini ve kültürlerini yeni anlamlar yüklemeye çalışmışlardır. Özellikle tireli kimliklerin (hibrit kimlikler) ortaya çıkışı bu sürecin sonucudur. Çalışma kapsamında aidiyet ve kimlik algıları incelenen Ahıska Türklerinin zorunlu olarak başlayan göç serüveni Özbekistan, Rusya, Ukrayna'dan sonra kendilerinin deyimiyle anavatan olan Türkiye'de son bulmuştur. Bu göç sürecinde yaşadıkları sosyal süreçler kimlik ve aidiyet algıları üzerinde her zaman belirleyici olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çokkültürcülük, Aidiyet, Etnisite, Ahıska Türkleri, Kimlik, Mobilizasyon

CULTURE and ETHNICITY PERCEPTION in MULTICULTURAL SOCIETIES: THE EXAMPLE of AHISKA TURKS

ABSTRACT

The debates on multiculturalism and multiculturalism are used in particular to protect localities and to protect the differences by the state's policy. The fact that the concept of culture has a very broad set of meanings allows ethnic groups to create a living space in multicultural societies through the differences they possess. Since the first time the concept of ethnicity has begun to be used, it has always pointed to a differentiation. Today, the concept of ethnicity is used more to emphasize ethnic differences in multicultural societies. As a result of intercontinental migrations and mobilization processes, individuals seek to find an origin and want to redefine their identity, their identity and their culture in multicultural societies. The emergence of hybrid identities is the result of this process. Multi-ethnic/multicultural societies that

* Araştırma Görevlisi, Bitlis Eren Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, bcagirkan@gmail.com.

abandon the classical view of be part of mainstream community, paid attention to politics that allows them to build identity by improving mainstream collective participation and sense of belonging. The concepts of ethnicity and identity have been defined in such a way that they will have opposite or close meaning depending on the changes in social life in different periods. The Ahiska Turks began their immigration adventure in Uzbekistan, and then migrated to Russia and Ukraine. they ended in Turkey, in which is the homeland of their own. Ahiska Turks had been humiliated everywhere they migrated. Such humiliations have always kept alive the perceptions of their ethnicity and origin.

Keywords: Multiculturalism, Sense of Belonging, Ethnicity, Ahiska Turks, Identity, Mobility

GİRİŞ

İnsanlık tarihi bölgesel ve kıtalararası nüfus hareketleri ile her dönem de farklı sosyal değişimlere sahne olmuştur. Kitle iletişim ve ulaşım araçlarının teknolojik gelişmelere paralel olarak kullanımının artması, özellikle göçün hızı ve seviyesi üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olmuştur. Dünyada üzerinde göçmen sayısı yıllar içinde giderek artış göstererek; göçmen algısı da her dönemde farklılaşmıştır. Bu doğrultuda farklı ülkelerde siyasetçiler göçmen gruplarla ilgili olarak farklı politikalar geliştirilmişlerdir. Göç eden gruplar ve göç edilen ülkede yaşayan toplum arasındaki ilişki, küreselleşme, ve göç sürecinde yaşanan zorluklar veya hoş karşılamalar; bireylerin kimlik ve aidiyet duygusu algılarını çeşitli şekillerde etkilemiştir. Geçmişten günümüze bireyler kimlik tanımlarını birçok farklı faktöre dayandırmıştır. Örneğin; etnik kimliğin tanımı, bireyin bir etnik gruba/gruplara nasıl bağlı olduğu; değerleri, sosyal inançları ve davranışsal benzerliklerine dayanmaktadır. Dinde aynı zamanda birçok insanın kendisini tanımlaması için en önemli belirleyicilerden biridir. Martin (1995) günümüz çokkültürlü toplumlarda kimlik ve aidiyet duygusunun aktif olarak üretildiğini, daha sonra farklı toplumsal süreçlere bağlı olarak yeniden üretildiğini ve bu toplumsal süreçlere bağlı olarak dönüştüğünü ileri sürmüştür (Martin, 1995: 15). Özellikle çokkültürlü toplumlarda bu yeniden üretim süreçlerinin işlerlik kazanmasına yönelik farklı politikaların uygulandığını görmekteyiz. Her şeyden önce günümüz postmodern toplumlarda farklılıkları bünyesinde toplayan, etnik kökenlerinden vazgeçmeden ana akım toplumun parçası haline gelebilen etnik gruplardan oluşmaktadır. Bu anlamda farklı alt kültür grupları gerek hibrit kimlikler sayesinde gerek var olan kimliklerinin sürdürülmesinin devlet tarafından güvence altına alınması sayesinde ana akım toplum içinde varlıklarını sürdürerek günümüz toplumlarının çokkültürlü yapıya dönüşmesine yol açmıştır. Bu çokkültürlü toplum inşa süreçleri etnisite ve heimat (anavatan) kavramlarının anlamı üzerinde de değişime yol açmıştır. Bazı etnik azınlıklar ana akım toplum içinde kimliklerini ulusal veya etnik kökenlerine bağlı olarak tanımlamaktan

vazgeçmemişlerdir. Bazı alt kültür grupları ise sosyal etkileşim süreçlerinin niteliğine göre farklı hibrit kimlikler inşa etmişlerdir. Bu tür kimliklerin en önemli örneklerini Amerika toplumu içinde Amerikalı-Çinli, Amerikalı-Türk gibi sosyalizasyon (toplumsallaşma) süreçleri sonucunda inşa edilmiş yeni kimlik türlerinde görüyoruz. Bu inşa edilen hibrit kimliklerde ana vatanlarından ya da etnik kökenlerinden getirdikleri toplumsal hafızayı da sürdürerek asimile olmadan ana akım toplumun parçası haline gelebilmişlerdir. McLuhan'ın küresel köy metaforundan yola çıkarak artık bireylerin ulaşım ve iletişim kanallarının gelişmiş olması anavatanları ile olan ilişkilerini canlı tutarak asimile olmalarına engel olmuştur. Bu bağlamda küreselleşmenin yerellikleri yıkan etkisi bu gruplar için tam tersi bir etki göstererek anavatanları ve çeşitli ortak değerleri paylaştığı toplumlarla olan bağının kopmamasına ve bu sayede aidiyet duygularının ve etnik kimliklerinin kaybolmamasını sağlamıştır. Etnik köken, bu gruplar için önemli bir paylaşım olarak varlığını sürdürmüştür.

Ahıska Türklerinin 1944 yılından sonra başlayan zorunlu göç serüveni günümüzde birçok ülkeye dağılmalarına neden olmuştur (Zeyrek, 2001). Gürcistan'ın Ahıska bölgesinde yaşayan bu Türk grup göç ettikleri her toplum içinde varlıklarını koruyarak etnisitelerine (kökenlerine) olan bağlılıklarını sürdürmüş ve Türk kimliklerinden vazgeçmemişlerdir. Özellikle yaşadıkları acı verici olaylar etnisitelerini (kökenlerini) ve grup içinde birbirlerine olan bağlarını daha da güçlendirerek kendilerini daha çok diğer gruplarla olan farklılıkları üzerinden tanımlamalarına sebep olmuştur. Farklı toplum yapıları içinde küreselleşme ve yaygınlaşan ulaşım – iletişim araçları dolayısıyla Ahıska Türkleri varlıklarını sürdürebilmişlerdir. 2016 yılında en son göç ettikleri yer olan Ukrayna'dan Türkiye'ye gelen Ahıska Türkleri Türkiye'de daha önce hiç yaşamamalarına rağmen anavatan olarak görmüşlerdir. Bu çalışma, Ahıska Türklerinin göç ettikleri toplumlar veya topluluklar içinde etnisite ve kültürlerini devam ettirmelerini çokkültürcülük anlayışı içinde tartışmaktadır.

Kültür ve Kimlik

Kültür ve kimlik kavramları üzerinde yapılan çalışmalar toplum veya topluluk kavramlarından bağımsız olarak düşünülemez. Genel anlamda bir toplum tanımı yapmak gerekirse, “toplum kendilerine ait bir toprak parçası üzerinde birlik duygusu taşıyarak en azından kısmen farklılık göstermek suretiyle ortak bir kültür etrafında kendilerini diğerlerinden ayrı bir kimlik ile ortaya koyabilen grup” olarak tanımlanmaktadır (Say, 2013: 9). Kültür kavramı ve kimlikler (her türlü kimlik tanımları) kendi ifade biçimlerini bir topluluk veya toplum içinde bulmaktadır. Hem kültür hem de kimlik bireylerin toplum veya topluluk içinde diğer bireyler ile olan farklılıkları üzerinden anlam kazanmaktadır. Kültür kavramına ilişkin tanımlama çalışmaları sosyal bilimlerde her dönem farklılık göstermiştir. İlk

kullanılmaya başlandığı dönemden beri bütün genel geçer tek bir kültür tanımı yapılamamıştır. Kültür kavramının sınırlandırılmaz oluşu kültürün ne olduğu ve nasıl ele alınması gerektiği konusunda bir belirsizlik yaratmaktadır. Kültürün kökenleri; ortaya çıkmakta olan insanlığın lisan, konuşma ve kişilik yeteneklerine sahip bir ön beyin oluşturarak, konuşabilen bir dil oluşturarak, ifade biçimleri, matem ve kutlama adetleri, efsane, toplumsal ve kişisel iletişim dramları; tarım, köyler ve daha sonraları kentler gibi kalıcı kurumlar oluşturarak, kendini temsil ettiği iletişim uygulamalarında bulunmaktadır (Taylor, 1996). Bu çalışma kapsamında kültür kavramının anlamına ilişkin tarih içinde geçirdiği serüveni tartışmamız mümkün değildir. Kültür kavramına ilişkin modern dönemde Edward Taylor'un yapmış olduğu sosyolojik kültür tanımı çalışmanın konusu itibariyle daha faydalı olacaktır; E. Taylor'a göre; "toplumun bir üyesi olarak insan tarafından kazandırılan bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, gelenek ve diğer becerilerin tamamı" kültür olarak tanımlanmıştır (Theoderson ve Theoderson, 1979: 95). Schudson'un da (1994: 164) belirttiği gibi toplumları veya toplulukları bir arada tutan şeyler dönemsel olarak farklılık göstermiştir; fakat bu değişen birleştiriciler arasında, kültür olgusu devamlılığını sürdüren toplumsal harç olarak şüphesiz her dönemde var olmuştur. Toplumsal bağlamı nedeniyle siyasal birliktelikle örtüşmüş olan kültür kavramı; devlet, toplum ve ulus kavramlarını birbirine bağlamıştır (Say, 2013).

Kavram olarak kimlik; "kolektif aidiyetler dışında, arzularımız, hayallerimiz, bireylerin kendilerine ilişkin algılarını ve hayata dair ilişki kurma biçimi gibi toplumsal hayatta yerimizi bildiren niteliklerin toplamını" ifade etmektedir (Bostancı, 1998: 42). En temel anlamda kimlik bir varlığın diğer varlıklar ile olan aynılık özelliklerine bağlı olarak tanımlanabilir. Bu aynılık özellikleri bireylerin toplumsal hayatta diğer gruplar veya bireyler tarafından tanınabilir kılan özellikleri ile açıklanır. Sosyolojik olarak kimlik herhangi bir bireyin ayırt edici özelliği olarak beliren ya da belirli bir sosyal kategori veya grubun tüm üyeleri tarafından paylaşılan tüm özelliklerini kapsar. Bireyin içinde bulunduğu gruba bağlı olarak kimlik tanımları renkler, cinsiyet, yaş grubu vb. indirgenebilir. Aynı zamanda kültürel kimlik, profesyonel kimlik, dini kimlik ya da ulusal kimlik gibi karmaşık alt kimlik türlerine dönüştürülebilir (Pembecioğlu, 2012).

Göç, göçmen ve kimlik kavramları arasında tarih boyunca karşılıklı bir birini etkileyen, dönüştüren, değiştiren bir ilişki olmuştur. Göçmenlerin yaşadığı sosyal değişimler ve yaşadıkları toplumsal baskılar sonucunda kimlik, etnisite ve aidiyet duygularında değişim ve dönüşüm gerçekleşmiştir. Göçmen gruplar için klasik olarak iki çeşit kimlik algısı tartışılmıştır. Bunlar; dini ve etnik kimlik algılarıdır. Etnik kimlik; bireylerin etnik grup/gruplar ile olan ilişkisi üzerinden kendi kimliğini tanımlamasıdır. Etnik kimlik; benzer değer yargıları, sosyal inançlar ve normlara dayanır. Schlesinger'e göre;

kimlik içermenin olduğu kadar dışlamanın da ürünüdür. Bundan dolayı bir etnik grubu diğer gruplar aracılığıyla tanımlayan şey, araya konulmuş olan toplumsal sınırlardır. Bu açıdan değerlendirildiğinde etnik kimliğin varlığını sürdürmesi bellek süreçlerine bağlıdır. Herhangi bir etnik grubun üyeleri kendilerini ortak geçmişlerinin anılarına dayanarak tanımlayabilir (1987: 235). Diğer yandan dini kimlik, bir inanç sistemi üzerinden bireylerin kendini tanımlamasıdır. Birey olarak insan kendini bir dini inanca bağlı hisseder ve bu dini inanç üzerinden kendi kimliğini inşa eder.

Küreselleşmenin bir boyutu olan mobilizasyon, bireyler üzerinde büyük değişimlere sebep olmuş ve önceki dönemlerden farklı olarak büyük ölçüde kimlik oluşumunu, göçmen anlatılarını ve adaptasyon süreçlerini değiştirmiştir (Hattaoğlu ve Yakusko, 2014; Doytcheva, 2009). Mobilizasyon sürecine bağlı olarak iletişim ve ulaşım alanında yaşanan gelişmeler doğrudan veya dolaylı olarak göçün hızı ve seviyesi üzerinde büyük bir etkiye sahip olmuştur. Birleşmiş Milletlerin 2015 verilerine göre, 244 milyon insan (yaklaşık olarak % 3,3 dünya nüfusu) kendi ülkesinin dışında farklı ülkelerde yaşamlarını sürdürmektedir (UN, 2015). Bu veriler doğrultusunda toplumsal yapıda çeşitlilik artmış ve günümüzde “devletlerin sadece % 10’undan daha azı kültürel olarak homojen kalabilmiştir” (Doytcheva, 2009: 10-11).

Kıtalararası göçlerde yaşanan artış göçmen grupların yaşadıkları deneyimine başka bir anlam kazandıran “ulus ötesi diaspora” kavramını ortaya çıkarmıştır. Çokkültürlü toplum tartışmaları çerçevesinde “ulus ötesi diaspora” kavramı mobilizasyon süreci içinde farklı etnik grupların kendi etnisitelerine bağlı kalmasını sağlaması açısından önemli hale gelmiştir. Kendi anavatanları dışında yaşayan bireylerin anavatanla ilişkilerinin kopması daha az suçlanır olmuş ve derinlere inildiğinde bu diasporatik grupların anavatanla (heimat) ilişkisi hiçbir zaman kesin anlamda kopmamıştır. Küresel medya ve iletişim kanalları sayesinde etnik kimlikler canlılıklarını korumayı başardılar ve yabancı devlet toplumları içinde kendilerine özgü, geçmişten gelen mirastan kurtulmaya yönelik bir çaba içine girmediler (Doytcheva, 2009).

Günümüz post-modern toplumlarında sosyal yapıda bütünleşmenin temel kurumları olan çalışma ve eğitim sosyalleştirme yetilerini kaybetmektedir. Bu nedenden dolayı aktörler, toplumsal hayatta kimliklerini ne yaptığı ile değil ne olduğu ile tanımlamak için kendine dönme eğilimi göstermektedirler (Tourraine, 1997). Bu görüşe paralel olarak Peter Berger; “modern insan giderek artan bir yurtsuzluk acısı çektiğini” ileri sürmüş ayrıca “geçmişle bağ kurma ihtiyacının giderek daha fazla hissedildiğini” söylemiştir (Rustin, 1987: 33-34). Kültür ve toplumları çevreleyen süreklilik ve bağlantı merkezleri olarak bir takım bölgelere bağlanma duygusu da aynı şekilde hissedilmektedir. Modern insanın maruz kaldığı mobilizasyon

süreçleri sonunda, insanı şaşırtan yeni küresel mekânda bireylerin kendini yurdunda hissetme arzusu duymasındır (Morley ve Robinson, 1995: 124). Bu insanların göçmen olarak yaşadığı toplum ve özdeneyim, metafizik anlamda yurdundan olmak olarak nitelendirilebilir. Bu tartışmalar heimat (anavatan) tasavvurunun değişmesine yol açmıştır. Heimat (anavatan), kökleri kayıp ve parçalanmış bir geçmişte olan söylencesel bir bağdır: “bireyler onu yakalamak ister; fakat o mesnetsiz ve kaygandır; yaslanacak sağlam bir dayanak aranır, fakat kendimizi hayaletlere kucak açmış olarak buluruz” (Berman, 1983: 333). Heimat kültür ve kimliğin temellerini koruma çabasıdır, bu biçimiyle kültürel sınırların ve grup içinde çevrelenmişimin sürdürülmesi anlamına gelmektedir. Etnik gruplar arasında anavatan tasarımı farklılık gösterebilmektedir. Özellikle heimat ile olan bağ söz konusu olduğunda bu ilişkiler kümesi karmaşık bir yapı arz edebilmektedir. Bazı etnik gruplar arasında heimat, henüz kimsenin varamadığı fakat özlediği bir yerdir. Reizt heimat ile ilgili olarak şuna dikkat çekmektedir: “Heimat, insanın doğduğu yerdir, herkes için dünyanın merkezidir, farklı bireyler için bir yer hem heimat hem de sürgün yeri olabilir” bu algısal farklılık sadece bölgesel değildir, bir köken anısı veya mümkün olmayan köklere dönüşü içerir (aktaran Kaes, 1989: 163).

Çokkültürcülük ve Etnisite

Etnisite kavramı literatürde ilk kez 1953 yılında Amerikalı sosyolog David Riesman tarafından kullanılmıştır. Bu kullanıma konu olan etnik (*ethnic*) kelimesinin etimolojik kökeni ise çok daha gerilere uzanarak Antik Yunan’daki *ethnos* (*ethnos*) sözcüğüne dayanmaktadır (Eriksen, 1993). Tarihsel gelişimi göz önünde alındığında kavramın Antik dönemden itibaren farklı anlamlarda kullanıla gelmiş olduğu görülmektedir (Say, 2013: 157). Connor’a göre etniklik; Grekçe *ethnos*’dan gelen ortak kökene ait bir grubu nitelendirmeyi ifade etmiştir (Connor, 2002: 25). Amselle’ye göre ise kavramın asıl kökeni eski Yunandaki *ethne* (tekili *ethnos*) ile polis (site) arasındaki karşıtlığa dayanmaktadır. Amselle, “*ethne*”nin Yunan kültüründen gelen ama şehir devleti örgütlenmesinden yoksun olan toplumlar anlamı taşıdığını söylemiştir. Orta Çağ’da ise kavram anlam değişikliğine uğrayarak kilise geleneği içinde Hristiyan olmayan ulusların adlandırılmasında kullanılmıştır (Amselle, 1998b: 134). Modern bir kavram olarak etnisitenin kullanılmasında ise göç ve göçmenlik durumu ile modern toplumlarda azınlıklara yönelik yaşanan bir takım olumsuz olaylar etkili olmuştur (Yanık, 2013). Modern toplumlarda görece yeni bir anlam kazanan etnisite, genellikle etnik grup temelli bir aidiyet biçimi, etnik kimliğin kurucu özü veya bir grubun diğer gruplardan ayırt edilebilme kıstası olarak değerlendirilmektedir (Yalçınar, 2014). Bu tartışmalar çerçevesinde genel olarak etnisiteyi, “doğuştan getirilen verili bir durum, bireylerin aidiyet duyguları ile kabul ettikleri, kuşaklar arası aktarım yoluyla nesiller arası sürekliliği sağlayan, ortak noktaları aynı dili, gelenekleri canlı tutan, topluluk

oluşumunda temel olan ritüelleri eksen alan toplumsal organizasyon” olarak tanımlayabiliriz (Yanık, 2013).

Etnik ya da etnik grup terimleri öncelikle kültürel farklılığın her şeyden önce gerçek veya yaygın olarak algılanan bir paylaşılan soy, dil, ve ulusal veya bölgesel kaynaklarla ilişkili olduğu kültürel farklılıklar bağlamında kullanılır (Fenton, 1999). Yanık’ın etnisite tanımından farklı olarak Fenton (2001: 14), “etnisiteyi daha çok sosyal bir süreç olarak insanların, kolektif ya da bireysel açıdan sosyal yaşamlarında etraflarına çektikleri hareketli sınırlar ve kimlikler” olarak algılamamız gerektiğini söylemektedir. Bireyler etnik grup ile birlikte çevre, cinsiyet, yaş, coğrafi köken, dini değerler, ikamet yeri gibi farklı toplumsallaşma ve aidiyet biçimlerinin kesiştiği noktada toplumsal unsurlar olarak etnoloji bağlamında incelenmektedir (Doytcheva, 2009). Milliyetçilik ve etnisite konusundaki çalışmaları ile tanınan Anthony Smith (2002); bir etnik grubu diğer gruplardan ayıran çeşitli özellikler olduğunu söylemiştir. Etnik grubun; kolektif bir ismi, ortak soy miti, ortak tarih anlayışı, ortak bir kültürü ve dayanışma duygusu vardır. Bu etnik grup kendini belirli bir bölge veya toprak parçası ile özdeşleştirmiştir. Fakat bu özellikler her zaman bütün etnik gruplar için geçerli değildir zamansal ve mekansal farklılığa bağlı olarak bunlardan hangisinin daha önemli olduğu alt kültür grupları arasında farklılık gösterebilmektedir (Smith, 2002).

Etnisite kavramının ortaya çıkışı özellikle kıtalararası göçler, iletişim ve ulaşım ağlarının gelişmesi sonucu çeşitli etnik grupların farklı nedenlerden dolayı çokkültürlü toplumlar içinde yaşamaya başladığı; özellikle globalleşme (küreselleşme) kavramının sosyal bilimlerde tartışılmaya başlandığı ikinci dünya savaşı sonrası döneme denk gelmektedir. Etnisite (köken), globalleşme (küreselleşme), farklılık, çoğulculuk gibi kavramlar genel olarak toplumların veya toplulukların nasıl ele alınacağı sorununu beraberinde getirmiştir. Bu soruna siyasal anlamda iki cevap verilmiştir. Bunlardan ilki olan eritme potası (melting pot) modelidir. Bu modele göre; farklı etnik grupların yaşadığı ana akım toplum içinde aynışma sürecine girerek ortak yaşam için homojenliğe geçiş olarak görülmektedir. Farklılıkların eritilerek tek bir kapta toplanması sonucu yeni bir aidiyet, kimlik, kültür vb. yaratılması anlayışıdır.

Diğer model ise salata modelidir (salad bowl). Bu modelde ise her bireyin sahip olduğu farklılıkların bir zenginlik ve çeşitlilik kaynağı olduğu, bunların eritilerek yok edilmesi değil, daha fazla korunması gerektiği anlayışıdır (Anık, 2012). Eritme modeline daha çok ulus devlet perspektifinden yaklaşmıştır. Kymlicka, (2001b: 18) ulusu bir toplumsal kültür olarak tanımlamıştır. Ulus bir dilden, bir dizi toplumsal yapıdan, normlardan ve karşılıklı ilişki kurma biçimlerinden, kurumlardan, geleneklerden ve kültürel geleneklerden oluşur. Ayrıca ortak bir dil ile

birbirine bağlanan ve sınırları belirli topraklar üzerinde kendini ifade eden, geniş yelpazeli etnikliklerin birleşimidir. Eritme modeli, ulus devletlerin devamı için zorunluluk arz etmiştir. Salata modeli ise günümüz çokkültürlülük anlayışına paralel olarak; bireylerin etnik, dini veya sahip olduğu her türlü farklılığı koruyarak ana akım topluma dâhil olduğu ve bu sayede ana akım topluma aidiyet duygusu kazandığı modeldir. Bu model aynı zamanda günümüz toplumlarında hibrit kimlikleri ortaya çıkarmıştır.

Günümüz çok kültürlü toplumlarına en iyi örnek Amerika Birleşik Devletleri'dir (ABD). Amerikan toplumunda bireyler kendilerini Amerikalı-Çinli veya Amerikalı-Japon vb. gibi tanımlayabilmektedir. Farklı olarak algılanan ve yaşadıkları nüfusun içinde kolayca erimeyen, etnik görünür kalmaya devam eden grupların, gerçekleştirdikleri büyük ölçekli göçlerden kaynaklanan görece sınırlı bir çeşitlilik olgusu ve bununla bağlantılı olarak ortaya çıkan fakat kısa vadeli olmayan çeşitli çokkültürlü, çok etnikli, çok inançlı dinamiklerdir. Göçmen tanımı gereği; "bir toplumsal kültürü terk etmiş ve yeni bir toplumsal kültür kurmaktan aciz kimsedir", zira göçmenler siyasal, iktisadi ve toplumsal kültürün omurgasını teşkil eden kurumlardan yoksundurlar (Modood, 2007: 55). Göçmenler, yerleştikleri toplumlar tarafından vaktiyle zapt edilmiş veya aşağı görülmüş toplumlardan veya gruplardan gelmektedir (Modood, 2007). Farklı bir toplumda yaşayan bir etnik grubun dili, dini, giyim tarzı, ekolojik yaşam alanı, uyumluluğu, kültürel yapısı, soyut ve somut alanlarla veya yaşam ile ilgili değer yargıları diğer etnik gruplardan ve ana akım toplumdan farklılık gösterecektir. Bu farklılıklar ne kadar belirgin olursa farklı gruplar arasındaki sınırlar da o kadar keskin hale gelecektir (Anık, 2012).

Bütün toplumlar, giderek artan ölçüde çokkültürlü ve daha geçişken bir yapıya bürünmektedirler. Geçişken bir yapıya sahip olmaları göçlere daha açık duruma gelmeleri demektir; bu çokkültürlü toplumların artan yeni üyeleri, merkezi başka yerde bulunan bir diaspora yaşamı sürdürmeleri anlamına gelmektedir (Taylor, 1996: 82). Daha önce de belirtildiği gibi günümüzde devletlerin sadece % 10'u homojendir. Kültürel çeşitliliği ya da kültürel çoğulculuğu anlatmak için kullanılan çokkültürcülük; kültürel, cinsel, bedensel, dilsel ve etnik farklılıklara sahip grupların veya toplulukların bu sahip olduğu farklılıklardan dolayı yaşadığı toplum içinde ayrımcılığa maruz kalmadan varlıklarını sürdürebilmesini ve diğer gruplarla olan ilişkilerini açıklamak için kullanılmaktadır (Anık, 2012). Kymlicka (1998: 48) çokkültürcülük kavramına ilişkin açıklamasında etnik kimliğe vurgu yaparak; göçmenlerin herhangi bir önyargı veya ayrımcılık korkusu yaşamaksızın, etnik geçmişlerini gizlemeden topluma dâhil olabilmeleri olarak ele almaktadır. Çokkültürcülüğün hem normatif hem de pragmatik gerekçesi insanların önem verdikleri ve gerek birey uğruna gerekse toplumsal kaynaşma, bütünleşme veya yurttaşlık uğruna görmezden gelinemeyecek olan damgalanmış veya toplumun kıyasına itilmiş

kimliklerin, hakları olan saygıyı görme ihtiyacıdır (Modood, 2007: 167). Çokkültürlü toplumlarda göçmenlerden beklenen tek şey yeni yurtlarının siyasi kültürüne katılmaya gönüllü olmalarıdır; bunu yaparken de kendi kökenlerindeki kültürel, etnik veya dinsel yaşam biçimlerinden vazgeçmek zorunda kalmamaları önemlidir (Taylor, 1996).

Çokkültürlü bir toplumun başarıyla inşa edilmesi için göçmenlerde ülkeye aidiyet hissini uyandırılması şarttır. Bu aidiyet hissini oluşturulması bir asimilasyon süreci değildir; böyle bir asimilasyon gerçekçi olmayan ve baskıcı bir siyasadan ibaret olacaktır. Kucaklayıcı bir ulusal kimlik, insanların itibar ettikleri kimlikler üzerine kuruludur, onlara saygı gösterir ve onları hakir görmez (Modood, 2007: 204). Çokkültürcülük veya azınlıkların konumunda olan grupların toplum ile birleşmesi, bütünleşmeden farklıdır, yalnızca bireyleri değil, grupları da kimlikler, çağrışımlar, diaspora bağlantıları da dahil olmak üzere, aidiyetler düzeyinde ve siyasi seferberlik düzeyinde tanır. Grupların her yönleriyle, birbirlerinden farklı olabileceklerini, bu nedenle toplumsal manzaraya farklı şekillerde dâhil olabileceklerini temsil eder. Bu onların tek bir şablona göre intibak edemeyecekleri ve bütünleştikleri toplumu çeşitli şekillerde değiştirecekleri anlamına gelmektedir (Modood, 2007: 78).

Araştırma Metodolojisi (Yöntemi)

Bu çalışma kapsamında Ahıska Türklerinin etnik kimlik, dini kimlik, aidiyet duygusu, kültürel ve tarihi bağlar, topluluk yaşamı, göç edilen ülkelerle olan ilişkileri incelenmiştir. Tarih boyunca çeşitli nedenlerden dolayı Ahıska Türkleri, pek çok farklı ülke ve bölgeye göç etmişlerdir. Bu ülkeler ve bölgeler genel anlamda çokkültürlü bir toplum yapısına sahiptir. Çokkültürlü toplumlarda kültür ve etnisite kavramları arasındaki bağ sosyo-kültürel etkiler sonucunda karmaşık bir hal alabilmektedir; çünkü her alt-etnik azınlığın ana akım toplum ile özel bir bağı vardır. Bu bağ benzersiz bir aidiyet duygusuna sahip olmaya ve özel bir kimlik yaratmaya yönlendirebilmektedir. Ahıska Türklerinin kökeni incelendiğinde; tarihsel, dini ve etnik açıdan Türk toplumu ile özel ilişkileri vardır. Bu bağa rağmen Ahıska Türklerinden büyük çoğunluğu Türkiye'de hiçbir zaman bulunmamış; dahası, birçoğu Ahıska ve Türkiye dışında; Özbekistan, Ukrayna ve Rusya'da doğmuştur. Araştırma kapsamında toplanan veriler, Ahıska Türklerinin tarihi serüven içinde kültürleri ve etnik kökenleri hakkında bilgi toplamak üzere tasarlanmıştır. Araştırma kapsamında, görüşme yapılan bireylerin demografik veriler ve göç ettikleri ülkelere olan/olmayan aidiyet duyguları, kimlik algıları ve topluluk yaşamlarını anlamaya yönelik veriler toplanmıştır.

Tablo 1: Demografik Özellikler

CİNSİYET	<u>Kadın</u>		<u>Erkek</u>	
		17		13
YAŞ	<u>18-23</u>	<u>23-35</u>	<u>35-78</u>	<u>78+</u>
	2	8	17	3
DOĞUM YERİ	<u>Özbekistan</u>		<u>Rusya</u>	<u>Ukrayna</u>
	<u>Ahıska</u>			
	17	3	9	1

Araştırma kapsamında, 17'si kadın, 13'ü erkek olmak üzere toplamda 30 kişi ile görüşme yapılmıştır. Araştırmada katılımcılar arasındaki yaş dağılımına bakıldığında genel olarak 23 yaş ve 78 yaş arasında farklı katılımcılar ile görüşme yapılmıştır. Yaş grubu olarak üç farklı ülkede bulunan kişilerin seçilmesine dikkat edilmiştir. Katılımcıların büyük bir kısmının yaşının yüksek olmasının en önemli nedeni de budur. 23 – 35 yaş arasında bulunan katılımcıların seçilmesinin nedeni ise, Ukrayna'da doğmuş olmaları ve daha önce Ahıska'yı ve Türkiye'yi görmemiş olmalarıdır. Bu anlamda etnik kültürel kodlar ve içinde yaşanılan daha geniş ölçekli sosyo-kültürel yapı arasında farklı yaş grupları için karşılaştırma yapma imkânı sağlamaktadır. Araştırmanın önemli katkılarından biri de üç farklı ülkeye göç etmiş bireylerle görüşme yapılmasıdır. Çünkü bireylerin üç farklı ülkede ve bir çok farklı kültürlerle etkileşime girmiş olmaları önemlidir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu 27 yıl Ukrayna'da yaşamışlar ve grup halinde hareket etmişlerdir. Grup halinde hareket etmeleri ve kuşaklar boyunca kendi öz kültürlerini korumaya çalışmaları, etnik ve kültürel kimliklerini korumalarında önemli bir etken olmuştur.

Bu çalışma, kimlik, aidiyet, etnisite, ve topluluk hayatı arasındaki ilişkiyi anlamak için yapılmış nitel araştırmadır. Çalışmada verileri toplamak için yarı yapılandırılmış görüşme yöntemini kullanılmıştır. Çünkü derin ve detaylı olan verileri analiz etmek için yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi araştırmanın temasına daha uygun olduğu görülmüştür. Yarı yapılandırılmış görüşmeyi kullanmanın en önemli sebeplerinden biride; konuşma ortamını kolaylaştırmasıdır. Bu yöntem, görüşülen kişinin belli bir gündeme engel olmamasına veya yönlendirilmesine gerek kalmaksızın konuşmaktan çekinmemeye şansı vermektir (Longhurst, 2003). Görüşülen kişiyi ana temalar etrafında odaklı tutmak için, araştırmacının mülakatın kontrolünü elinde tutması gerekmektedir.

Araştırmada genel olarak açık uçlu sorular sorulmuştur. Bu sayede, mülakata katılanların sunuş veya zımnî seçenekler olmadan cevap vermeleri hedeflenmiştir (Lichtman, 2014). Görüşmeler genel olarak 15 – 30 dakika arasında yapılmıştır. Toplanan verilerin analiz edilmesi için tematik içerik analiz yöntemi kullanılmıştır. Tematik içerik analizi, nitel araştırmalarda kullanılan bir analiz yöntemidir. Veriler üzerinden yapılan sınıflandırmaları analiz etmek ve verilerle ilgili temaları sunmak için kullanılmaktadır.

Tematik içerik analiz yöntemi ile veriler çok ayrıntılı olarak gösterilir ve yorumlama yoluyla çeşitli konular üzerinden sonuçlara ulaşılır (Boyatzis, 1998). Tematik içerik analizi üç aşamada işlenir; kategorileri kodlamak, bu grupları etiketlemek ve son olarak bulguları rapor etmektir. İlk aşamada yapılan görüşmeler metin haline getirilerek katılımcıların ortak yaşamışlıkları üzerinden yaftalanma, grup içi dayanışmaya önem verme, diğer alt kültür grupları ve ana akım toplum ile olan ilişkiler, topluluk içinde başka dil konuşmama, çocuklarının diğer alt kültür grupları ile olan ilişkilerine yön verme gibi kodlar oluşturulmuş. Daha sonra bu kodlara bağlı olarak ana temalar oluşturulmuştur. Araştırma da kullanılan temalar şu şekildedir: kimlikler, dil, buldukları ülkelerle ilişkileri ve aidiyet duygusu. Bu kategoriler, araştırmacının verileri tekrar tekrar okunması sonucu belirlenmiştir.

Bulgular ve Yorumlama

Çalışma Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde yaşayan fakat daha sonra Rus işgali dolayısıyla Osmanlı sınırına yakın olduğu ve kargaşaya neden olabileceği endişesi ile 1944 yılında Ruslar tarafından Orta Asya içlerine zorunlu olarak göçe tabi tutulan ve kendilerinin sadece “Türk” fakat diğer grupların ve toplumların “Ahıska Türkü” olarak tanımladığı grup üzerinde yapılmıştır. Günümüzde Ahıska bölgesi terimi, 16 Mart 1921 Moskova Antlaşması ile Türkiye sınırları dışında kalan ve Gürcistan’ın Güney-Batı bölgesindeki Adigön, Ahıska, Aspinza, Ahılkelek ve Bogdanovka ile bu birimlere bağlı 200’ün üzerinde köyden oluşan bölgeyi tanımlamak için kullanılmaktadır. Ahıska Türkleri veya Mesket Türkleri terimleri bu bölgede yaşarken, 1944 yılında sürgün edilen ve bir daha bu topraklara dönemeyen Türkleri ifade etmek üzere kullanılmaktadır (Demiray, 2012). Ahıska Türkleri Ahıska’dan çıkarıldıktan sonra sürekli göç etmek zorunda kalmışlardır bu sebepten dolayı da günümüzde Amerika Birleşik Devletleri de dâhil olmak üzere sekiz farklı ülkede yaşamaktadırlar. Türkiye’de yaşayan Ahıska Türkleri ilk defa 1992 yılında çıkarılan bir kararname ile Türkiye’ye gelmişler ve bu tarihten sonra farklı dönemlerde Türkiye’ye (kendilerinin deyimiyle anavatanlarına) dönüş devam etmiştir. Günümüzde Türkiye’de yaşayan Ahıska Türklerinin sayısı yaklaşık olarak 40.000 ile 60.000 arasında olduğu tahmin edilmektedir (Seferov ve Akış, 2008: 402). Fakat bu sayıya Ukrayna’da yaşanan olaylar sebebiyle Mayıs

2016'da Türkiye'ye getirilen Erzincan ve Bitlis'in Ahlat ilçesine yerleştirilen Ahıskalılar dahil değildir. Yaklaşık olarak 72 aile Ahlat'ta bulunan TOKİ konutlarına yerleştirilmiştir. Bu aileler gönüllülük esasına göre seçilmiş ve anavatanlarına dönüşü sağlanmıştır.

Bu çalışma kapsamında Ahlat'ta yaşayan Ahıska Türkleri ile görüşme yapılmıştır. Ahlat'ta yaşayan Ahıska Türkleri arasında Ahıska'da sürgünü yaşayanlar da olmak üzere Özbekistan, Kazakistan, Rusya, Azerbaycan ve Ukrayna'da yaşayanlar vardır. Araştırmacı genel olarak; kimlik, aidiyet, kültür ve anavatan algılarını anlamak için sorular sormuştur. Bu tür konular hakkında soru sormak her zaman hassas durumdur. Bu sebepten dolayı, katılımcıların güveni kazanarak daha kesin bilgiler almak ve özel hayatlarını korumak için katılımcıların isimleri araştırma boyunca görüşme numarası olarak kullanılmıştır.

Kimlik ve Etnisite

Kimlik hakkında soru sormak en zorlu alanlardan biridir çünkü bireyler kimlikleri konusunda her zaman daha hassastır. Görüşme yapılan Ahıska Türkleri ilk göç ettikleri Özbekistan başta olmak üzere göç ettikleri hemen hemen her yerde bir aşığılama ve yaftalama ile karşılaşmışlardır. Bu tür aşığılama ve ad takmalar Ahıska Türkleri için daha fazla etnisite kavramına sarılmalarına ve diğer gruplarla aralarına sınır çekmelerine neden olmuştur. Görüşme yapılan katılımcıların hepsi kimliğini sadece "Türk" olarak açıklamıştır. "Kendinizi Ahıska Türkü olarak tanımlıyor musunuz?" sorusuna ilk defa Özbekistan'a göç ettikten sonra kendilerini diğer etnik gruplardan ayırmak için coğrafi bir farklılaştırmaya giderek "Ahıska Türkü" tanımlamasını kullanmışlardır. Bu tanımlama kuşaklar arasında her zaman devam etmiştir. Ahıska dışında doğmuş olan diğer bireyler de kendilerini Ahıska Türkü olarak tanımlamaktadır. Görüşme numarası 11, 23 yaşında, erkek:

"Ukrayna'da doğdum ve hayatımda Ahıska'ya hiç gitmedim, ama kendimi daima Türk olarak tanıtıyorum. Ailem beni Türk olarak yetiştirdi. Ben Türk kültürüne ve Müslüman kurallarına göre yaşıyorum. Ukrayna'da okula gittim ve çok Ukraynalı arkadaşım oldu. Rusça ve Ukraynaca konuşmayı öğrendim, fakat kültür ve yaşam biçimlerini hiçbir zaman kabul etmedim. Evime dönüp kapıyı kapattıktan sonra ben bir Türküm bu gerçeği değiştiremem."

Ahıska Türkleri etnik kökenlerini hiçbir zaman unutmamışlardır. Türk kültürüne ve toplumuna olan aidiyetlerini her koşulda korumaya

çalışmışlardır. Bunun en önemli örneklerinden biri 1989 yılında Gürcistan hükümeti Ahıska Türklerine Ahıska'ya geri dönmeleri çağrısında bulunmuş fakat bütün grubu Gürcü kimliği altında kabul edeceklerini Türk kimliklerinden vazgeçmelerini istemiştir. Fakat katılımcıların hiçbiri bunu kabul etmediğini söylemiştir. Görüşme numarası 20, kadın, bu durumu şöyle açıklıyor:

“Ben bir Türküm. 1989 yılında Özbekistan'dayken, Gürcistan Hükümeti, tüm Ahıska Türklerini kabul edeceklerini, hepimizin bir Gürcü olarak kabul edileceğini söyledi. Kabul etmedik. Onu neden kabul edeceğim, Gürcü değilim; Ben bir Türküm. Özbekistan'da doğdum ve Ukrayna'ya göç ettim. Ukrayna'da uzun yıllar yaşadım. Hayatımda Ahıska'ya hiç gitmedim, ama her zaman kendi ülkem olan Türkiye'ye geri dönmek istedim. Türk ve Müslüman topraklarda yaşamak istedim.”

Göç ettikleri yerlerde karşılaştıkları isim takma ve aşağılayıcı eylemler Ahıska Türklerinin kapalı bir grup haline gelerek kendilerini diğer gruplardan izole etmelerine ve etnisiteye sıkı sıkıya bağlanmalarına yol açmıştır. Görüşme yapılan katılımcılardan bazıları özellikle ilk göç ettikleri yer olan Özbekistan'da toplum içinde ikinci sınıf insan muamelesi gördüklerini ifade etmiştir. Burada kendilerine aşağılayıcı isimler takılmıştır. Görüşme numarası 1, erkek, bu durumu şu şekilde anlatıyor:

“Sürgün sırasında babamı ve diğer insanları hayvan taşınan vagonlarla götürmüşler. İnsan sayısı çok fazla olduğu için vagonlar insan yığınları haline gelmiş. Özbekistan'a vardığımızda bize “vagona tutunup gelenler” gibi küçük düşürücü tabirler kullanılmış. Ben Özbekistan'da doğdum. Özbekistan'dan sonra Rusya'ya göç ettik, orada da bize “çorli” diyorlardı. Çorli Türkçede kara anlamına geliyor, onlar beyaz oldukları için bize kara diyorlardı. Biz onlardan farklıydık.”

Katılımcıların büyük çoğunluğu Ahıska'dan sürgün edildikten sonra bu tür ötekileştirmeler ve aşağılamalara maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Bir diğer katılımcı yaşadıklarını şu şekilde anlatıyor:

“Bize bazı insanlar şurka derlerdi, Türkçe anlam olarak kütük anlamına gelmektedir. Onlar bizi hiçbir işe yaramayan kültürsüz insanlar olarak görmekte bu yüzden bize şurka diye seslenirlerdi. Özellikle Rusya’da bize şurka (kütük) ya da çörni (kara) derlerdi. Gittiğimiz her yerde sürekli bize isim takarlardı. Özbekistan’da insanlar bize gülerlerdi, “trene asılıp gelenler” derlerdi.”

Görüşülen Ahıska Türklerinden büyük çoğunluğu göç ettikleri toplumlarla olan ilişkilerini asgari seviyede tutmaya özen gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Yaşadıkları toplumun dilini öğrenmişler fakat kültürünü hiçbir zaman benimsememişlerdir. Bu bağlamda aile içi ilişkilerinde her zaman Türkçe konuşmaya özen göstermişler ve çocuklarının diğer etnik veya dini gruplardan olan bireylerle evlenmelerine izin vermemişlerdir. Kendi etnik gruplarının kaybolmaması için aileler zaman zaman çocukları üzerinde evleneceği kişiler anlamında baskı kurmuşlardır. Ahıska’lılar bu sayede kültürel geçmişlerinden kopmamış varlıklarını göç ettikleri her ülkede farklı bir etnik grup olarak sürdürmüşlerdir. Görüşme 2, kadın, şu şekilde açıklıyor bu durumu:

“Çocuklarımın Ukraynalı veya Rus kızlarla evlenmelerine izin vermedim çünkü onlar Müslüman ve Türk değiller. İki oğlum var. Bunlardan biri ailemizde Ahıska Türkü ile evlendi. Diğeri ise bekâr. Ben onun buradan Ahlat’tan biriyle evlenmesini istiyorum. Umarım o burada evlenecek ve bizimle yaşayacak. Oğlumun Ahlat’tan bir kızla evlenmesine izin verebilirim, çünkü Ahlat Türk kasabası ve Müslüman. Aynı kültürü paylaşıyoruz, biz yıllardır zaten bunun özlemini çektik. Bu, bizim için çok önemlidir.”

Katılımcılar göç ettikleri ve hatta bazılarının da doğum yeri olan ülkelere aidiyet duygusu geliştirmemişlerdir. Yaşadıkları toplumlarda her zaman Türkiye’ye bir dönüş hayali kurmuşlar bu yüzden göç ettikleri ülkelere aidiyet duygusu geliştirmemişlerdir. Sürgünde geçen yıllar sonunda Türkiye’ye geldiklerinde, Türkiye’yi kendi öz vatanları olarak benimsemiş ve aidiyet duygusu geliştirmişlerdir. Bu bağlamda “Türkiye’ye kendinizi ait hissediyor musunuz?” sorusuna katılımcıların tamamı “evet” yanıtını vermiştir. Anavatan kavramının coğrafi bir yer olmaktan çok etnisiteye bağlı

kültürel bir kavram olduğu ortaya çıkmaktadır. Görüşme 5, kadın, Türkiye ve aidiyet ile ilgili düşüncelerini şu şekilde anlatıyor:

“Ben sonunda ait olduğum yere döndüm. Türkiye benim vatanım, toprağım. Memlekete döneceksin dediklerinde sevinçten ağlıyordum. Uçağa binmekten korktuğum için hastaneye gittim, uçağa binmek için ilaç istedim. Doktor bana sordu; “Nereye gideceksin?” diye. Belki izin vermezler diye korktum, yalan söyledim; “Rusya’ya gidiyorum” dedim. Ben her zaman vatan aşkıyla bekledim ve sonunda buna kavuştum.”

Küreselleşmenin yerellikleri yok ettiği ve kültürel dejenerasyona (bozulmaya) neden olduğu birçok sosyal bilimci tarafından dile getirilmiştir. Günümüzde toplumlar çok kültürlü bir yapıya sahiptir, buradan hareketle farklı etnik gruplar anavatanlarından uzakta yaşamaktadır. Kitle iletişim araçları ve küresel ulaşım imkânları sayesinde bireyler kendi memleketleri ile olan ilişkilerini devam ettirebilmekte ve aidiyet ve etnik kültürel referans çerçevelerini koruyabilmektedir. Katılımcıların tamamı göç ettikleri yerleri özlemediklerini ve daha önce Türkiye’de hiç bulunmamalarına rağmen Ukrayna ve diğer göç ettikleri yerlerde Türkiye özlemi çektiklerini söylemişlerdir. Ukrayna’da doğan ve Türkiye’ye daha önce gelmemiş olan görüşme 11, erkek, bu durumu şöyle anlatmaktadır:

“Ben Ukrayna’da doğdum Ahıska’yı hiç görmedim. Şuan kendimi anavatanımda hissediyorum biz zaten Ukrayna’da yaşarken de hep Türk televizyon programlarını izlerdik. Şuan Ahıska’ya dönmek istemem çünkü Ahıska bile olsa yine din ayrı dil ayrı ben orada yaşamak istemem. Benim dedelerim Ahıska dan göç etmiş ama onların dedeleri de Türkiye’den göç etmiş ben asıl öz vatanıma döndüm başka bir yerde olmak istemem.”

SONUÇ

Nüfus hareketleri her zaman bireylerin ve toplumların yapısında önemli değişimlere sebep olmuştur. Bireylerin ve grupların bir bölgeden diğerine yaptığı hareketler insanlık tarihinin başından beri var olmuştur (Bricker, 2013). Zaman içinde nüfus hareketleri ve göç olgusunun niteliğinde değişimler yaşanmış ve günümüzde kıtalararası göç olgusu, özellikle son

yıllarda bütün dünyayı etkisine alan ve küresel boyutta kültürel, ekonomik, siyasal değişimlere neden olan bir sosyal değişim aracı olarak ortaya çıkmıştır.

Kitle iletişim araçları ve ulaşım alanında yaşanan gelişmeler sayesinde bireyler mobilizasyon sürecine dâhil olmuş ve çağdaş toplumlar için yeni sosyal iticiler ortaya çıkmıştır. Mobilizasyon süreci aynı zamanda göç olgusuna olan bakış açısını değiştirmiş özellikle gelişmiş ülkelerde çokkültürlülük ve çokkültürcülük tartışmalarını başlatmıştır. Zaman ve mekân algısı değişen bireyler, farklı toplumlar ve kültürlerle daha kolay etkileşime girebilmekte ve bu sayede kültürler arası etkileşim oranı artmaktadır. Bu değişimlerden dolayı pek çok homojen toplum, farklı kültürel geçmişe, etnik köken ve dini değerlere sahip bireylerin birlikte yaşadığı çok kültürlü topluluklara dönüşmüştür (Martens, Dreher ve Gaston, 2010). Yaşanan bu gelişmelere paralel olarak bireylerin kimlik, aidiyet ve kültür algıları da değişmiştir. Özellikle küreselleşme tartışmalarında, küçük etnik grupların etnik kökenleri ile olan bağını kaybetmeye başladığı ve günümüz çokkültürlü toplumlarda yaşayan farklı azınlık grupların küreselleşmenin tektipleştirici etkisi nedeniyle tek bir kimlik veya kültür etrafında yaşamaktadır. Bu değişim süreçlerine bağlı olarak göçmen gruplar ana akım topluma aidiyet duygusu geliştirmektedir. Bu argümanlar çokkültürlü toplumlarda temel kabul olarak görülmesine rağmen her etnik grup aynı süreçlerden geçmemekte kendi etnisite ve farklılıklarını korumaya çalışmaktadır. Özellikle günümüzde çokkültürlülüğün ve farklılaşmanın itici gücü olarak kabul edilen kitle iletişim araçları aynı zamanda farklı toplumlarda yaşayan etnik grupların kendilerini diaspora olarak tanımlamalarına ve anavatanları ile olan bağının devam etmesine yardımcı olmaktadır.

Farklı toplumlarda yaşayan etnik gruplar kendi içlerinde sıkı bir ilişki ağı geliştirerek ulus ötesi diaspora kavramını ortaya çıkarmışlardır. Ulus ötesi diaspora Yahudi grupların Avrupa ve Amerika'da ortaya çıkardıkları bir kavramdır. Kitle iletişim araçları sayesinde göçmen gruplar mekânsal farklılaşmadan etkilenmeksizin anavatanlarına olan aidiyet duygularını devam ettirebilmekte ve aynı zamanda kültürel değerlerinden vazgeçmemektedirler. Göçmen gruplar televizyon programları ve internet sayesinde anavatanlarında olup biten her şeyden haberdar olabilmekte, mekânsal farklılık önemini yitirmektedir. Küreselleşme ve kitle iletişim araçlarının tektipleştirici, yerel kültürlerin yok olmasına neden olduğu bir gerçektir fakat aynı zamanda farklılıkların devam ettirilmesine yönelik etnisitenin korunması ve devamı üzerindeki etkisi de göz ardı edilememelidir.

Kültür, etnisite ve kimlik algısı heimat (anavatan) algısı ile bağlantılıdır. Anavatan algısı bu üç kavramın toplamının bir ifadesidir.

Çokkültürlü toplumlarda farklı göçmen gruplar arasında anavatan algısı da farklılaşmaktadır. Ahıska Türkleri için anavatan mekansal birliklilikten çok özlenen ve bir gün mutlaka dönülmesi arzu edilen bir yer olarak görülmüştür. Stuart Hall'un ifade ettiği gibi "Göç tek yönlü bir yolculuktur. Geri dönülecek bir yuva yoktur" betimlemesi Ahıska Türkleri için geçerli olmamıştır. Anavatan anlayışı Eliot'un deyişiyle; "Her ülke, bir insana vatandır. Bir başkasına da sürgün yeri". Bu anlamda, heimat ve kültürel bağlılıklar ve farklılaşmalar etnik grupların köken anlayışı ve kültürel değerlerine olan bağlılıkları doğrultusunda ana akım toplum ile olan ilişkilerinin niteliğini belirlemektedir.

Aidiyet ve kimlik anlayışları göçmen gruplar arasında göç çeşidine bağlı olarak da farklılık gösterilebilir. Göç sırasında yaşanan acılar veya sıra dışı olaylar bir etnik grubun kimlik, aidiyet ve kültürel değerlerine verdiği önemin nasıl olacağını belirleyebilmektedir. Ana akım toplum içinde, göçmen gruplar arasında bir etnik grubu diğer gruplar karşısında tanımlayan özellikleri, araya konulmuş olan toplumsal sınırlardır. Bu anlamda çokkültürlü toplumlarda bir etnik kimliğin varlığını devam ettirebilmesi grubun bellek süreçlerine bağlıdır. Herhangi alt kültür grubun üyeleri kendilerini ortak geçmişlerinin anılarına dayanarak tanımlayabilir. Ahıska Türkleri, yaşadıkları bölgeden çıkarılmaları ile başlayan zorunlu göç serüveni sırasında yaşadıkları acılı olaylar grup içinde kuşaktan kuşağa aktarılarak etnisitelerini devam ettirmeleri açısından yaşadıkları farklı ülke ve topluluklarda önemli bir etken olmuştur. Yaşanan bu olaylar ulus ötesi diasporanın güçlenmesi ve anavatanı duyulan özlemi arttırmıştır.

Çokkültürlü toplumlarda Tariq Modood'un belirttiği gibi özellikle göçmen grupların damgalanmış ve toplumun ikinci sınıf üyesi olarak görülmeleri etnik grupların toplumsal sınırlarını arttırarak kendi içinde varlıklarını devam ettirmelerine neden olmuştur. Göçmen gruplar diasporatik tutum içine girmiş ve etnisitelerine olan bağlılıklarını güçlendirmişlerdir. Diğer gruplarla olan ilişkilerinde etnik, dini, kültürel farklılıklarını öne çıkararak kendi kimliklerini tanımlamada kullanmaktadırlar. Bu durumu anlamak için T. Modood şöyle bir açıklama yapmaktadır; çokkültürlü toplumlarda bireyler varoluşsal krizlerden kurtulmak için "ben kimim?" sorusundan çok "ben ne değilim?" sorusuna cevap vermeye çalışmışlardır. Çokkültürlü toplumlarda etnik bir grup kendi farklılıklarını güçlendirerek diasporasını ortaya koymaya çalışmaktadır. Örneğin, İngiliz toplumunda yaşayan Pakistanlı bir genç kendini: İngiltere'de yaşayan, Müslüman, erkek, gazeteci bir Pakistanlı olarak tanımlayarak. Sahip olduğu farklılıklarını öne çıkarmıştır. Göçmen gruplarda öne çıkarılan farklılık gruptan gruba farklılık arz edebilmektedir. Örneğin bazı gruplar için dini farklılık daha önemli olabilirken bir diğer göçmen grup için etnik köken öne çıkabilir. Ahıska Türkleri için bu ayrıştırmaya gitmek zordur çünkü Türk ve Müslüman kimlikleri Ahıskalılar için aynı derece önemlidir. Araştırmaya katılan

katılımcıların tamamı bu iki kimliğin aynı anlama geldiğini söylemiştir. Göçmen gruplar arasındaki bu farklılaştırma ana akım toplumun üyeleri tarafından dışlanmış ötekileştirilmiş olan gruplar arasında daha yaygın olduğu söylenebilir. Ahıska Türkleri örneğinde baktığımızda özellikle Özbekistan ve Rusya'da ana akım toplum tarafından yapılan damgalama ve aşağılayıcı isimler kullanılması bu grubun etnik kökenlerine, kültürüne ve anavatanına olan hislerini güçlendirmiş ve ana akım topluma aidiyet duygusu geliştirmesini engellemiştir.

KAYNAKÇA

Amselle, J. L. (1998b). *Etni ve Kabile: Her Kapıyı Açan Kavramlar*, Uluslar ve Milliyetçilikler, Haz: Jean Leca, Çev., Siren İdemen. İstanbul: Metis Yayınları.

Anık, M. (2012). *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi..* İstanbul: Açılım Kitap.

Berman, M. (1983). *All That Is Solid Melts into The Air: The Experience of Modernity*. London: Verso.

Bostancı N. (1998). Etnisite, Modernizm ve Milliyetçilik, *Türkiye Günlüğü*, 50 (1), 38-55.

Boyatzis, R. E. (1998) *Transforming Qualitative Information: Thematic Analysis and Code Development*. London: Sage Publications.

Brickner, R. K. (eds.) (2013). *Migration, Globalization, and the State*. Basingstoke: Palgrave.

Connor, W. (2002). Nationalism and Political İllegitimacy, Ethnonationalism in the Contemporary World, Ed. By Daniele Conversi. New York: Routledge.

Demiray, E. (2012). Anavatanlarından Sekiz Ülkeye Dağılmış Bir Halk: Ahıska Türkleri. *Turkish Studies*, 7 (3), 877-885.

Doytcheva, M. (2005). *Çokkültürlülük*. Çev. Tuba Akıncılar Onmuş. İstanbul: İletişim.

Eriksen, T. H. (1993). *Ethnicity and Nationalism*. London: Pluto Press.

Fenton, S. (1999). *Ethnicity, Racism, Class and Culture*. London: Macmillian.

Hattatoğlu, P., Yakushko, O. (2014). Experiencing the Formation of Hybrid Cultural Identities in First- Generation Turkish Immigrants to The United States. *Journal of Identity and Migration Studies*, 8 (1), 27-46.

Kaes, A. (1989). *From Hitler to Heimat*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kymlicka, W. (2001b). Western Political Theory and Ethnic Relations in Eastern Europe. IN: Kymlicka ve Opalski (eds), *Can Liberal Pluralism Exported?* New York: Oxford University Press.

Longhurst, R. (2003) Semi-structured interviews and focus groups, IN: Clifford, N. and Valentine, G. (eds.) *Key methods in Geography*, London: SAGE.

Lichtman, M. (2014). *Qualitative Research for the Social Sciences*. London: Sage.^[1]_[SEP]

Martens, P., Dreher, A. and Gaston, N. (2010). Globalisation, the global village and the civil society. *Futures*, 42 (6), 574-582.

Martin, D. (1995). The choices of identity. *Social Identities*, 1(1), 5-20.^[1]_[SEP]

Modood, T. (2007). *Multiculturalism: A Civic Idea*. Cambridge: Polity Press.

Morley, D. ve Robinson, K. (1995) Kimlik Mekanları. Çev. Emrehan Zeybekoğlu. İstanbul: Ayrıntı.

Pembecioglu, N. (2012). Building identities: Living in the hybrid identities. *Scientific Journal of Humanistic Studies*, 4 (7), 46-59.^[1]_[SEP]

Rustin, M. (1987). Place and Time in Socialist Theory. *Radical Philosophy*, 147 (1), 28-44.

Schlesinger, P. (1987). On national identity: some conception and misconceptions criticised. *Social Science Information*, 26 (2), 219-264.

Say, Ö. (2013). *21. Yüzyılda Ulus, Çokkültürlülük ve Etnisite*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Schudson, M. (1994) Culture and the integration of national identities. *International Social Science Journal*, 139 (1), 63-82.

Seferov, R. ve Akış, A. (2008), “Sovyet Döneminden Günümüze Ahıska Türklerinin Yaşadıkları Coğrafyaya Göçlerle Birlikte Genel Bir Bakış, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 24 (1), 393-411.

Smith, A. D. (2002). *Nations and Nationalism in A Global Era*. Cambridge: Polity Press.

Taylor, C. (1996) *Çokkültürcülük*. Haz. Amy Gutman. İstanbul: YKY.

Theodorson, G. A. and Theodorson, A. (1979). *A Modern Dictionary of Sociology*. New York: Barnes and Noble Books.^[1]_[SEP]

Tourraine, A. (1997). Birlikte yaşayabilecek miyiz? Eşitliklerimiz ve Farklılıklarımızla. İstanbul: YKY.

United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2016). *International Migration Report 2015 (ST/ESA/SER.A/384)*.

Yalçın, R. (2014). Etnisite ve Milliyetçilik: Eleştirel Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 69 (1), 189-215.

Yanık, C. (2013). Etnisite, Kimlik ve Milliyetçilik Kavramlarının Sosyolojik Analizi. *Kaygı*, 20 (1), 225- 237.

Zeyrek, Y. (2001) *Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri*. Ankara: Pozitif Matbaacılık.^[1]_[SEP]